

I рівень – суспільний полі праці, що формує матеріальну основу для розвитку сфер виробництва та прикладання праці.

II рівень – розподіл та перерозподіл трудових ресурсів за різними сферами виробництва, що регламентується об'єктивними економічними законами.

III рівень – політика державного впливу на структуру зайнятості населення.

IV рівень – структурні зміни зайнятості населення, що полягають в русі робочої сили між робочими місцями.

IV. Висновки. Таким чином структура зайнятості населення – це система взаємопов'язаних складових, дослідження яких в сукупності та відокремлено, а також вивчення причинно-наслідкових зв'язків між її складовими елементами, дозволяє відтворити поточний стан у сфері зайнятості трудових ресурсів.

Ефективне вивчення структури зайнятості неможливе без ретельного дослідження процесів руху, розподілу та перерозподілу робочої сили між різними сферами прикладання праці, робочими місцями та галузями виробництва. Успішним в дослідженні структури зайнятості є системний підхід, адже ефективним вважається тлумачення категорії зайнятості як системи, складовими якої є територіально-галузевий розподіл трудових ресурсів, робочих місць, робочого часу, використання праці та територіальні відмінності суспільного життя.

Важливим є виділення в дослідженні структури зайнятості соціального та економічно механізмів як передумов формування та організації зайнятості населення.

Внутрішні закономірності структури зайнятості населення відбивають два підходи до її розгляду та вивчення: структуру зайнятості

населення доцільно розглядати крізь призму сукупної суспільної праці та через структуру зайнятості трудових ресурсів.

Структура зайнятості є процесом взаємодії факторів виробництва та споживання як протилежними середовищами прикладання праці та відтворення суспільного поділу праці, оскільки саме через вплив індустріального чи постіндустріального типу країни формується відповідна структура зайнятості.

Праця становить основу дослідження структури зайнятості. Невід'ємними елементами вивчення даного об'єкта є: населення, сукупна робоча сила та структура зайнятості трудових ресурсів. Зміни, що відбуваються в структурі зайнятості населення повинні стимулювати виробництво, відтворення трудових ресурсів, розширення різноманітних форм, типів та видів зайнятості: часткової, неповної зайнятості та ін., збільшувати позитивні соціально-економічні зрушення в економічній системі країни.

1. Волкова О. В. Ринок праці: Навчальний посібник / Олена Валеріїна Волкова – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 624 с.

2. Петюх В. М. Ринок праці: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 288 с.

3. Сбытова Л. С. Структура занятости и эффективность производства. – М.: Наука, 1982, с. 128.

4. Югай Т. А. Воспроизводство структуры занятости в условиях интенсификации. – Москва: Издательство «Наука», 1984. – 96.

The conceptual and theoretical approaches to determine the structure of employment as one of basic research constituents of employment are considered in the article. The significance and mechanism construction of the employment structure is studied. The employment as the only socio-economic mechanism is investigated in terms of allocation of the site investigation of structural levels.

УДК 316.285:316.4.066(477)

Климончук Х. В.

ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР СТИМУЛЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено особливості соціально-економічної нерівності населення, що є одним із фундаментальних напрямів через який здійснюється процес пізнання закономірностей соціально-економічного розвитку,

передбачення шляхів подальшого поступу суспільства.

Ключові слова: соціально-економічна нерівність, стратифікація, диференціація, нерівність, людський розвиток.

I. Вступ. Період суспільних перетворень на посткомуністичному просторі перетнув свій дев'ятнадцятирічний рубіж. Економічні трансформації в постсоціалістичних країнах, які безпосередньо впливають на розбудову нових моделей соціально-економічного розвитку на ринкових засадах, пов'язані з істотними зрушеннями у трудових відносинах, соціально-економічній структурі й стратифікації населення з кардинальними змінами соціально-економічного портрета суспільства. Дослідження цих змін спрямоване щодо вивчення їх впливу на економічні наслідки у людському вимірі і має неабияке значення у контексті вирішення проблем становлення середнього класу, подолання майнової нерівності, диференціації населення, прискорення його руху до нового економічного порядку.

Соціальна стратифікація – поділ суспільства на вертикально розташовані соціальні групи і верстви, які мають різний престиж, власність, владу, освіту тощо. Соціальна стратифікація означає як сам процес, що безперервно триває в суспільстві, так і його результат. Вона засвідчує не просто різне становище в суспільстві індивідів, родин чи цілих країн, а саме їх нерівне становище.

II. Постановка завдання. Дослідження особливостей соціально-економічної стратифікації населення є одним із фундаментальних напрямів, через який здійснюється процес пізнання закономірностей соціально-економічного розвитку, передбачення шляхів подальшого поступу суспільства.

В основу дослідження покладено ідею про те, що соціальна стратифікація значною мірою впливає на соціально-економічні можливості населення.

Метою роботи є дослідження соціально-економічної нерівності населення і її наслідків для реалізації прав і можливостей людського розвитку, обґрунтування основних напрямів прогресивних змін у соціально-економічній структурі населення України з метою розширення можливостей людського розвитку.

III. Результати. Нерівність – це погано чи добре? Питання не риторичне. З одного боку, безумовно, соціальна й економічна нерівність людей – явище негативне. Але з іншого – усвідомлення нерівності є потужним стимулом для соціальних перетворень й економічних реформ, для розвитку окремих людей, соціальних груп і держав взагалі.

Нерівність наявна в усіх сферах соціального та економічного життя з часу виникнення суспільства. Це нерівність у доступі до життєво важливих ресурсів (продовольчих, сировинних, енергетичних тощо), до робочих місць, освіти, медичних послуг, культурної спадщини, нерівномірність розвитку економіки тощо.

В основі нерівності лежать відмінності людей за соціальним статусом, за кількістю наявних коштів, освітою, віком, місцем проживання, рівнем та якістю життя населення тощо. Нерівність є причиною конфліктів і соціальних катаклізмів різних масштабів. Тож світова спільнота, передусім розвинені країни, докладє значних зусиль до нейтралізації загроз глобальної та локальної нестабільності, спричинених різного роду нерівністю.

Проблема соціально-економічної нерівності є однією з тих, які людство називає «вічними». У будь-якому суспільстві вона проявляє себе через існування класів, страт, привілейованих та обділених груп. Вивчення природи та причин нерівності у суспільстві займались ще філософи Давньої Греції. Але перші найбільш ґрунтовні теорії з цього питання належать К. Марксу та М. Веберу [4, с.258].

Особливе місце серед різних видів нерівності належить економічній нерівності, що її розуміють як відмінність між людьми й окремими групами людей за розмірами одержуваних ними доходів і накопиченого багатства.

Кожна стратифікаційна теорія пропонує свою структуру суспільства, яка характерна для певного суспільства на певному етапі розвитку. Сучасні фахівці з соціальних досліджень у рамках спеціалізованих міжнародних організацій розробили системи критеріїв та стратифікаційних підходів, виходячи з можливостей сучасної статистики й особливостей соціальних обстежень.

Так, одна з типових стратифікаційних схем, що використовується сьогодні для побудови класової структури суспільства, базується на використанні таких індикаторів:

- професійно-посадовий статус і рівень освіти глави родини;
- розмір і джерело доходу;
- тип домоволодіння;
- наявність предметів тривалого користування.

Процес розшарування українського населення за матеріальним статусом тісно пов'язаний

із перебудовою економіки країни на ринкових засадах, чим в основному й визначені характер і особливості цього процесу. Різка зміна курсу економіки зумовила те, що основна маса населення країни виявилась не готовою до нових реалій життя. Процеси різкого збідніння основної більшості населення, навіть досить благополучних його прошарків (висококваліфікованих робітників, інтелігенція), супроводжувались різким збагаченням окремих мало чисельних категорій населення. Проблема різкої поляризації населення України загострилася у кінці 90-х рр. і залишається актуальною й донині [4, с. 287].

Для сучасного українського суспільства характерною є значна нерівність у рівні доходів та витрат за різними майновими групами. Більше того помітною є наявність значної відстані між представниками найзабезпеченіших майнових груп та рештою населення. За останнє десятиліття загальне збільшення доходів українців хоча і торкнулося основної маси населення, але відбувалося не рівномірно, ще більше загостривши проблему різкого розширення українського суспільства.

В Україні на сьогодні належність до певного соціального класу або шару визначається за такими ознаками: поточні доходи, власність, професійно-освітня підготовка та соціальний статус, ідентифікація себе як представника певного класу. Але специфіка української ситуації не дає можливості однозначно враховувати усі зазначені критерії для стратифікації суспільства.

Впродовж останніх десяти років в Україні чітко сформувались чотири основні дохідні групи: бідні, потенційно середньодохідні, середньодохідні, заможні.

За опитуванням Всеукраїнської соціологічної служби на 2009 рік лише 6% українців не відчувають матеріальних труднощів (заможні). 19% опитаних ледве зводять кінці з кінцями (бідні), у 38% є гроші на харчі, а придбати одяг чи взуття – складно, у 35% респондентів коштів не вистачає на придбання телевізора або холодильника [6].

На початок 2010р. офіційно встановлено межу бідності населення, рівень сукупних витрат якого нижчий за 825 грн. Подолання бідності стало для України однією з головних цілей та основних пріоритетів у формуванні сучасної соціально-економічної політики людського розвитку [3].

Державна політика щодо ліквідації бідності

населення може здійснюватись в двох основних напрямках. Перший – обмеження доходів найбільш високодоходних груп населення шляхом прогресивних систем оподаткування доходів, підвищення цін на товари розкоші, тощо. Другий – підтримка бідних сімей та усунення причин бідності.

Основною метою людського розвитку розуміють зростання якості життя всього населення. За минулі роки економічного зростання значно поліпшились такі показники як освіта, тривалість життя, дитяча смертність, політична та соціальна стабільність тощо. Тому пріоритети людського розвитку протидіють в погоні за виробництвом ВВП і споживанням, сприяють збереженню та відновленню довкілля. Людський розвиток, який має за мету забезпечення гідного життя для всіх людей, сприяє подоланню бідності, а отже подоланню нерівності, становленню і розвитку демократії, збереженню соціально-економічної та політичної стабільності в суспільстві [2, с. 293].

В Україні людський розвиток значною мірою стримується низьким рівнем доходів переважної частки наших співгромадян. Адже його недостатній рівень справляє, принаймні два негативних впливи на людський розвиток нашої нації:

1) у першу чергу, він суттєво обмежує доступ молоді до отримання високоякісної сучасної освіти що ускладнює її працевлаштування;

2) бідність нації не дозволяє забезпечити високоякісне медичне обслуговування громадян і рівень їх здоров'я, котрий дозволить витримувати потужні навантаження трансформаційної економіки.

Слід зазначити, що людський капітал є єдиним активним капіталом, тоді як всі інші капітали є пасивними, оскільки вони всі без винятку підпорядковуються людині й діють відповідно до її волі. Інвестиції в людський капітал — це джерело економічного зростання, не менш важливе, ніж капіталовкладення в матеріально-речові фактори виробництва та землю. Якщо українське суспільство не зуміє усвідомлено та цілеспрямовано вкладати інвестиції у розвиток людини, воно, безперечно, буде відставати в економічному розвитку від інших [1, с. 68].

Запорукою стабільності українського суспільства є формування середнього класу. Дії держави спрямовані на сприяння становленню потужного середнього класу в Україні повинні полягати не лише в проведенні активної соці-

альної політики, а й враховувати вплив управлінських та законодавчих рішень в економічній та соціальних сферах на розвиток соціальних груп, що складають середній клас. Середній клас – економічно самостійний соціальний суб'єкт здатний ефективно виконувати традиційні для нього функції: здійснювати заощадження та інвестування в економіку країни, відігравати роль основного платника податків, виступати як стабілізатор суспільно-політичних процесів [5, с.177].

Процес становлення середнього класу передбачає реалізацію послідовних і цілеспрямованих заходів у соціально-економічній сфері.

1. Першочерговим завданням є збереження високих темпів економічного зростання. Однак не можна нехтувати небезпекою подальшого посилення економічної нерівності населення в результаті економічного піднесення. Тому для забезпечення поступового подолання глибокої різниці між рівнями грошових доходів різних груп населення необхідно:

- запровадити систему захисту прав дрібних інвесторів;
- практично втілити персональну відповідальність керівника за своєчасну виплату заробітної плати;
- змінити політику та ставки оподаткування;
- коригувати систему соціального захисту.

2. Детінізація економіки та доходів. Проте її слід проводити надзвичайно виважено й помірковано, оскільки тіньовий сектор сьогодні є одним з основних джерел доходів широких верств населення країни.

3. Реформування політики доходів має забезпечити зростання добробуту основних верств населення за рахунок зростання реальної заробітної плати, відновлення її професійно-кваліфікаційної диференціації.

4. Забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу як основних джерел створення нових робочих місць.

5. Реформувати сферу освіти, максимально наблизити якість вітчизняної освіти до вищих світових стандартів з метою забезпечення конкурентоспроможності робочої сили.

Нажаль в Україні на сьогодні існує значний розрив між містом, особливо великим, і селом за рівнем матеріальної забезпеченості, який є одним із найбільш вагомих факторів, що формує загальну ситуацію з розшаруванням населення за матеріально-економічною ознакою. Найявністю прямої залежності між рівнем розшарування населення та розміром населеного

пункту стали для України закономірністю. Це свідчить що жителі сіл та малих міст наперед обмежені у можливості зростання матеріального благополуччя. Значною мірою цей розрив визначений різністю джерел доходів у сільського та міського населення. Так, у містах більшу частину сукупних доходів населення становлять доходи від оплати праці (56,6%), тоді як частка цієї статті доходу у населення сільської місцевості вдвічі менша і становить 28,2%. Пенсійні виплати посідають значне місце у структурі доходів сільського населення, становлячи майже 26% загальних сукупних доходів, а у містах 15,6%. Причому в останні роки, як свідчить динаміка, їхня частка у сукупних доходах суттєво зросла, особливо у сільській місцевості [6].

На міжнародному фоні основні показники розшарування в Україні знаходяться на середньому рівні, що не свідчить про наявність серйозних проблем у цій сфері. Але високий рівень диференціації у розвинутих європейських країнах сформувався протягом тривалого часу під впливом дії законів ринку та конкуренції: «чим більше працюєш – тим більше заробляєш». В Україні ж цей принцип є не дієвим. Високий рівень поляризації тут почав формуватися у кризовий період багато в чому за рахунок нерівномірного стихійного розподілу державних ресурсів між окремими приватними особами, в ході якого було порушено принцип соціальної справедливості. Під впливом ринкових законів та нерівних стартових можливостей, що склалися на початку реформ, сьогодні процеси розшарування українського суспільства продовжують поглиблюватись, хоча й останніми роками динаміка основних показників диференціації не свідчить про наявність загрозливих тенденцій.

IV. Висновки. У цілому, ринкова економіка припускає існування нерівності доходів населення, оскільки люди володіють різними інтелектуальними, фізичними та естетичними здібностями, а також істотно відрізняються за рівнем отриманої освіти та професійної підготовки. Прагнення повністю ліквідувати нерівність у доходах означало б намір повністю зруйнувати сам ринковий механізм.

Але економічна нерівність спричиняє нерівний доступ до ресурсів. У рамках теорії людського розвитку поширена думка, що рівномірніший розподіл багатства й доходів радше прискорює людський розвиток, ніж сповільнює його. Водночас шкідливою та небезпечною є

не лише нерівність у доходах, а й абсолютна рівність. Вже саме по собі майнове розшарування суспільства є важливим стимулом для активізації зусиль тих членів суспільства, які прагнуть досягти високого рівня добробуту. У протилежному випадку знижується мотивація до інтенсивної трудової діяльності і зайнятості взагалі, що, в свою чергу, призводить до збільшення невиправданих витрат суспільства, тиску на бюджет і провокує загострення суто економічних проблем.

Сьогодні перед українським суспільством стоїть надзвичайно складне завдання: подолати соціально-економічну нерівність, створити належні умови (політико-правові, економічні, соціокультурні й психологічні) для швидкого становлення якнайширшого середньозабезпеченого прошарку людей, стимулювання людського розвитку. Формування середніх верств означатиме поступове витіснення з громадського життя чинників, які розколюють суспільство на протилежні класи.

На мою думку, для цього необхідно впроваджувати такі механізми державної політики:

- ✓ забезпечення економічної безпеки держави;
- ✓ інноваційно-інвестиційну модель розвитку економіки;
- ✓ реформування системи державного соціального страхування та пенсійної системи;
- ✓ змінити політику та ставки оподаткування;
- ✓ соціальний захист середнього класу та вразливих верств населення;
- ✓ програма зайнятості населення;

- ✓ стратегія подолання бідності;
- ✓ державна програма розвитку села;
- ✓ механізми сприяння малому та середньому бізнесу;
- ✓ професійно-кваліфікаційний розвиток трудових ресурсів;

Слід зазначити, що в разі забезпечення рівного доступу до соціальних, економічних, культурних, освітніх, технологічних можливостей для всіх людей їм надається потенційна можливість домогтися однакового соціально-економічного становища. Її уже від їхньої волі, від їхніх зусиль залежить, триватиме фактична нерівність чи її буде ліквідовано.

1. Близнюк В. В. Людський капітал як фактор економічного розвитку // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 2. – С. 64-74.

2. Лібанова Е. М. Ринок праці та соціальний захист / Лібанова Е., Палій О. – К., 2004. – 491 с.

3. Лібанова Е. Подолання бідності: погляд науковця. <http://www.kmu.gov.ua>

4. Рівень життя населення України / НАН України. І-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. Статистики України; За ред. Л. М. Черенько. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428с.

5. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання / За ред. Мандибури В. О. – К.: Парламентське в-во, 2006р. – 256 с.

6. [_http://www.radiosvoboda.org/archive/economics/latest/986/986.html](http://www.radiosvoboda.org/archive/economics/latest/986/986.html)

The article is devoted the analysis of basic indicators of labour-market Ukraine in the context of gender equality. Certainly basic problems and directions of providing of gender equality are during realization of labour rights for workers in the field of employment, заробітної pay, education and professional preparation, in-plant, pension providing and terms of labour training.

Банах О. І.

МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ)

У статті проаналізовано сучасний стан медико-демографічної ситуації в регіоні. За допомогою методу кластерного аналізу розподілено адміністративно-територіальні одиниці області на групи за характером медико-демографічної ситуації. Проаналізовано вплив соціально-економічних чинників на медико-демографічну ситуацію в Івано-Франківській області в період 2009 – 2010 рр.

Ключові слова: демографічна криза, медико-демографічна ситуація, соціально-економічне становище.

І. Вступ. Загострення економічної кризи в Україні призвело до подальшого ускладнення демографічної ситуації. Драматичне погіршення рівня життя населення, зростання безробіття, брак суспільної безпеки – побічні наслідки, що супроводжують період соціально-економіч-